

ною, усталеною для нас нормою є відокремлення Церкви від держави і держави від Церкви. У такій постановці питання імпліцитно прихована думка про антагоністичні, нерівноправні стосунки держави і церкви. Відносини між ними у такій постановці розглядаються як односторонній процес впливу держави на церкву як сильнішого фактора на слабший, на менш соціально вагомий.

Слід ставити акценти на рівноправності суб'єктів державно-церковних відносин, чим будуть заперечуватися дотеперішні суб'єкт-об'єктні відносини між ними. Відокремлення держави і церкви передбачає їх автономію, незалежність одна від одної. Таке відділення для більшості систем означає неідентифікацію держави з будь-якою релігією і релігійною організацією.

В разі нездійснення повного практичного відокремлення церкви і держави в кращому разі встановлюються відносини доброзичливого сепаратизму. Тому повне відокремлення згаданих інституцій є необхідністю. Разом з тим воно відкриває дві можливості: важковрегульованого безладдя і анархізму та альтернативи йому у вигляді рівноправних партнерських стосунків. Тому Україна на цьому шляху повинна пройти 2 етапи:

1. Повне відокремлення церкви і держави одна від одної.

2. Встановлення рівноправних партнерських відносин між ними. Ми не можемо зупинитися на етапі повного відокремлення, а вважаємо за необхідне перехід до стадії партнерських відносин.

Існує також інший блок проблем даної теми, а саме:

1. Засоби законодавчого регулювання відносин між державою та церквою в сучасній Україні.

2. Основи державної політики щодо релігії і церкви.

3. Проблеми національної церкви і держава.

Усі ці проблеми співвідносяться з темою ролі Церкви в державотворчому процесі, державно-церковних відносин, але, водночас, вони становлять окрему підгрупу наукової проблематики, більш практичного характеру.

Rybachuk M. F., Ph.D., Professor (Ukraine, Kiev), mfyrb10@ukr.net
Lebedev V. S., Senior Lecturer of the Philosophy and Religion Department of the Ukrainian Institute of Arts and Sciences (Ukraine, Kiev), levit911@gmail.com

Church in the context of problems of state-building

Study questions of the Church's role in state-building process, the importance of compliance with the current legislation in the field of religion. Particular attention is paid to the analysis of modeling of church-state relations in contemporary Ukraine.

Keywords: state, church, state-church relations, the religious factor, poly-confessional, tolerance.

Рыбачук Н. Ф., доктор философских наук, профессор (Украина, Киев), mfyrb10@ukr.net

Лебедев В. С., старший преподаватель кафедры философии и религиоведения, Украинский гуманитарный институт (Украина, Киев), levit911@gmail.com

Церковь в контексте проблем государственного строительства

Рассматриваются вопросы роли Церкви в государственном строительстве, важности соблюдения действующего законодательства в религиозной сфере. Особое внимание уделено анализу способов моделирования государственно-церковных отношений в современной Украине.

Ключевые слова: государство, церковь, государственно-церковные отношения, религиозный фактор, поликонфессиональность, толерантность.

* * *

УДК 24+330.144.1

Шепетяк О. М.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Київський університет ім. Бориса Грінченка; докторант, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України (Україна, Київ), o.shepetyak@gmail.com

СОЦІАЛЬНЕ ВЧЕННЯ ЦЕРКВИ В ЕНЦИКЛІКАХ РИМСЬКИХ ПАП

Стаття містить аналіз соціального вчення Католицької Церкви, викладеного в енцикліках римських пап від Лева XIII до Бенедикта XVI. Ціллю статті є показати основні теми та ідеї, які розвивалися в офіційних документах Церкви, що стосуються соціальних, політичних та економічних змін у житті Європи і світу у XIX–XX століттях, а також орієнтування в ній християн, зберігаючи власну віровчительну і моральну позицію. Серед аналізованих енциклік присутні дев'ять документів, які отримали загальну назву "соціальних енциклік". Основною темою, яка проходить крізь усі ці документи, є свобода, рівність, справедливість і любов як засади, на яких повинно ґрунтуватися соціально-політичне життя християн. Соціальні енцикліки стали реакцією провідників Католицької Церкви на численні докорінні зміни в житті соціуму та відіграють особливу роль у соціально-філософській дискусії, суспільній етиці та богословському осмисленні економічних проблем.

Ключові слова: енцикліка, соціальна доктрина, Церква, папа, католицизм.

Одним із найважливіших аспектів практичного втілення богословського вчення Церкви є соціальна доктрина Церкви, ціллю якої є дати оцінку соціальним проблемам на основі християнської віри. Соціальна доктрина зазнала квітучого розквіту серед католицьких богословів XIX–XX століть, коли римські понтифіки виклали її основи в численних енцикліках та доктринальних документах.

Ціллю цього дослідження є аналіз соціального вчення Католицької Церкви в енцикліках, виданих римськими понтифіками від Лева XIII до Бенедикта XVI, основних проблем, які розглядалися у цих документах, та їхньої ролі в суспільному житті.

В ході дослідження посилатимемося лише на тексти енциклік, а саме енцикліку Папи Лева XIII "Regum Novarum" [7], енцикліку Папи Пія XI "Quadragesimo Anno" [9], енцикліку Папи Івана XXIII "Mater et Magistra" [5] і "Pacem in terris" [6], енцикліку Папи Павла VI "Populorum Progressio" [8], енцикліку Папи Івана-Павла II "Laborem exercens" [3], "Sollicitudo Rei Socialis" [4] і "Centesimus Annus" [2], енцикліку Папи Бенедикта XVI "Caritas in veritate" [1].

Католицька Церква на межі XIX і XX століть опинилася в ситуації важких соціальних, економічних, політичних та культурних змін у житті людства. Стрімкий науково-технічний прогрес та політичні революції змінили форми правління багатьох європейських країн та соціальні відносини між людьми і народами. Безліч позитивних моментів, які з'явилися внаслідок цих змін, важко переоцінити: парові машини замінили людську працю та звільнили багатьох робітників від непосильних фізичних навантажень, засоби комунікації спростили спілкування, новітній транспорт уможливив швидке пересування тощо. Однак все це – лише одна сторона медалі. Розвиток науки і техніки спричинив безробіття і злидні для багатьох робітників, які досі займалися фізичною працею, невдоволення цією ситуацією дали поштовх для численних соціальних напружень, гинули надії на зменшення різниці між багатими і бідними. В цій ситуації перед християнами постало питання: як реагувати на нові особливості соціально-економічного життя, зберігаючи доктринальні та моральні засади християнства? Зміни і ними спричинені напруження

поставили перед Церквою завдання – сформувати напрямні, ціллю яких було б допомогти християнам не тільки орієнтуватися в новому світі, а й сформувати засади для побудови християнського суспільства в умовах докорінних соціальних, економічних та політичних змін. Пошуком виходів із ситуації, що склалася, було формування соціальної доктрини Церкви.

Реагування на соціальні проблеми людства для Церкви не було новизною. Від коли вона існує, вона завжди за посередництвом свого морального вчення намагалася відповідати на виклики часу. Після Медіоланського едикту, яким імператор Константин Великий легалізував християнство в Римській імперії, кількість християн різко зростала. Це дало можливість Церкві впливати на соціальні процеси, використовуючи найбільші зі своїх ресурсів – величезну кількість прихильників та близькість духовенства до простого народу, що давало Церкві можливість краще пізнавати проблеми своїх прихожан: не тільки духовні, а й земні. Позиція Церкви в цьому напрямку життя ґрунтувалася на заповіді любові до ближнього, проголошеній Христом у Євангелії. Саме керуючись заповітом Ісуса Христа, Церква активно включилася у соціальну та благодійну діяльність, працюючи з тими людьми, які опинилися поза межами суспільства: відкриваються сиротинці, притулки для психічно хворих і прокажених, будинки для людей похилого віку тощо. Державні уряди мало цікавилися цими проблемами. Своєрідним протестом проти відсутності державної та суспільної уваги до проблеми бідності стало виникнення жербручних монарших орденів, які надавали злидням характеру найбільш кричущої соціальної проблеми.

Соціальні проблеми не залишалися поза увагою в рамках християнської духовності. Тут необхідно згадати передхрещальні катехизи, тобто уроки релігії, які проходили неофіти перед Хрещенням. Наслідком таких катехизм стали сучасні катехизми, тобто стислі, часто тезові, виклади основ християнства. Й до нині в католицьких катехизмах присутні “сім добрих діл для тіла”, а саме: голодного нагодувати, спрагненого напоїти, нагого зодягнути, подорожного в дім прийняти, недужому послужити, в’язня відвідати, померлого похоронити. Дотримання цих простих правил у схоластичному богослов’ї вважалося покаянням, здатною компенсувати скоєні гріхи.

Однак ці кроки ще не можна вважати початком соціальної доктрини Церкви. Вона з’явилася тоді, коли світ зіткнувся з новими реаліями молодого капіталізму. Серед перших церковних діячів, які підняли соціальні проблеми епохи капіталізму на рівень перших тем соціальної та богословської дискусії, був єпископ Майнцу Вільгельм Еммануель барон фон Кеттелер. Саме його заслугою є увага Церкви до соціальних проблем. Церква мала достатньо ресурсів для того, щоби звернути увагу на наболілі проблеми. Храмова катедра неодноразово перетворювалася на громадську трибуну, з якої лунали не тільки проповіді про Царство Небесне, а й про земний рай, який повинні збудувати люди власними руками. Духовний авторитет Церкви серед її мирян підносив цю проблему в їхньому сприйнятті на якісно новий рівень. Найважливішим кроком у формуванні соціального вчення Церкви стали “соціальні енцикліки”, тобто доктринальні документи проголошені римськими папами,

темою яких були соціальні проблеми. Від кінця XIX до початку XXI століття було оприлюднено дев’ять папських енциклік, присвячених соціальним проблемам, а саме “Rerum Novarum” 1891 року Папи Лева XIII [7], “Quadragesimo Anno” 1931 року Папи Пія XI [9], “Mater et Magistra” 1961 року Папи Івана XXIII [5], “Pacem in terris” 1963 року Папи Івана XXIII [6], “Populorum Progressio” 1967 року Папи Павла VI [8], “Laborem exercens” 1981 року Папи Івана–Павла II [3], “Sollicitudo Rei Socialis” 1987 року Папи Івана–Павла II [4], “Centesimus Annus” 1991 року Папи Івана–Павла II [2] та “Caritas in veritate” 2009 року Папи Бенедикта XVI [1].

Першим та основним папським документом, присвяченим соціальним проблемам стала енцикліка Папи Лева XIII “Rerum Novarum” (“Про нові речі”) [7], яку часто називають “матір’ю соціальних енциклік”. Розглядаючи наболілі соціальні питання, Папа критикував соціалізм, який у той час презентувався як варіант виходу із кризи. Комуністична ідея відмови від приватної власності, на думку понтифіка, принижує гідність робітника, який в таких умовах не зможе отримувати справедливую оплату своєї праці. Це, у свою чергу, зменшує якість праці, викоринює старанність та працьовитість. Папа бачив серйозну проблему в тому, що відмова від приватної власності веде за собою втрату родинною власної автономії. Родина, яка не має нічого приватного, опиняється в повній залежності від держави, яка є вторинним соціальним інститутом щодо родини. Залежність родини від держави, яка за умови колективної власності, отримує статус інституції, яка розподіляє матеріальні блага, обмежує автономний і вільний розвиток родини. Це здатне привести до руйнування родини. Оскільки родина є основою суспільства, її нівелювання неодмінно призведе до руйнування суспільства.

Папа наголошував, що соціальні проблеми не можна вирішити зовнішніми засобами та накладенням системи табу на природні й традиційні способи існування людства. Ситуація в соціально-економічному житті є лише проекцією внутрішнього духовного життя. Отже, позитивні зміни в суспільному житті можуть відбутися тільки внаслідок духовних змін. Умови праці та відносини між суб’єктами трудового колективу можуть стати кращими лише тоді, коли вони ґрунтуватимуться на взаємній пошані честі і гідності. Папа також критикує різкі та необдумані кроки по зміні соціального ладу. Він не вважає доречними революції та повстання, оскільки вони роблять бідними ще біднішими, а тому не вирішують гострих суспільних проблем, а лише загострюють їх. Робітники повинні старанно працювати та шанобливо ставитися до своїх роботодавців, бо саме вони дають робітникам можливість працювати та заробляти для прогодування їхніх родин. Зі свого боку роботодавці повинні шанувати гідність робітників. Між ними повинні панувати солідарність, мир та єдність. Папа категорично осуджував ставлення до робітників лише як до засобу власного збагачення або як ресурс своїх підприємств. Папа чи не вперше підняв питання про необхідність при розподілі праці враховувати вік, стать і можливості робітників.

Продовжив думки Лева XIII Папа Пій XI в енцикліці “Quadragesimo Anno” (“В сороковий рік”) [9]. Ця Енцикліка побачила світ в сорокарічний ювілей публікації

першої соціальної енциклопедії. Пій XI продовжив думку про природність приватної власності та неприпустимість її заборони. Однак понтифік наголошував на суспільних обов'язках, які вона породжує, зокрема відповідальність власників капіталу за економічний стан суспільства та задоволення елементарних потреб бідних суспільних класів. Відношення капіталу і праці стають наріжною темою енциклопедії. Папа вказував, що праця породжує капітал, а тому повинна бути справедливо нагородженою. Ціллю економічного буття суспільства повинна стати розпродетаризація пролетаріату. Якщо пролетаріат розуміти в його первісному значенні – як найбідніші верстви населення від часу стародавнього Риму й до сьогодні, то розпродетаризація стає звільненням від бідності та справедливе розподілення матеріальних благ у суспільстві.

В сімдесяті річницю енциклопедії “*Rerum Novarum*” Папа Іван XXIII видав енциклопедію “*Mater et Magistra*” (“Матір і вчителька”) [5]. Папа змалював зміни, які відбулися від часу публікації соціальної енциклопедії Лева XIII. Розвиток науки і техніки дозволив звільнити робітників від надмірних фізичних навантажень та підніс промислове виробництво на якісно новий рівень. Проте понтифік звернув увагу на те, що здобутки людської цивілізації у виробничому секторі несуть суттєві небезпеки для людської свободи. Крок за кроком виробничі відносини поневолюють людей, які узалежнюються від робочого місця, яке їх годує, від матеріальних благ, без яких нормальне життя стає дедалі менше мислимим. Папа бачить завдання держави в тому, щоби забезпечити свободу людей. В умовах соціально-економічних перетурбацій людська свобода опиняється в небезпеці. Людині притаманно розвиватися як члену суспільства; вона не може існувати індивідуально. Автор енциклопедії відстоював переконання, що справжнє суспільство може ґрунтуватися виключно на принципах любові та свободи. Водночас Папа наголошував на необхідності державного регулювання суспільних процесів. Тільки таке регулювання під знаком любові здатне забезпечити рівність та свободи у суспільстві та не допустити до поневолення людей, які не володіють надмірними статками та політичним становищем. Ідеї державного регулювання у середині ХХ століття набули неабиякої популярності. В економіці у той час тривала дискусія між Австрійською економічною школою, яку презентували Людвіг фон Мізес та нобелівський лауреат Фрідріх Август фон Гасек, та Лондонською економічною школою на чолі з бароном Джоном Мейнардом Кейнсом. Австрійці пропагували економічний лібералізм. Натомість, англійці відстоювали систему державного регулювання, що, на загал, не є притаманним для англійського національного духу, який протягом довгих століть у королівсько-парламентських війнах та у політично-філософських дискусіях відвойовував захист та непорушність індивідуальних прав і свобод. На практиці принципи державного економічного регулювання намагався втілити 32-ий президент США Франклін Делано Рузвельт. Папа Іван XXIII не закликав до економічних чи політичних систем контролю та не згадував про регулювання обігу грошових і товарних мас, виробництва і торгівлі. Папа не заперечував ідей лібералізму, а відстоював необхідність державного регулювання лише

настільки, наскільки це потрібно для збереження індивідуальної свободи.

Понтифіка цікавили також проблеми сільського господарства. Багато католиків традиційно працювали в галузі сільського господарства. Ця галузь була найменш захищеною, оскільки уряд звертав більше уваги на нові галузі народного господарства, які починали свій інтенсивний розвиток, а економічні інтереси повернулися до фабричного виробництва, яке стало кращим засобом швидкого збагачення. Селяни, які забезпечували суспільство основними продуктами харчування, опинялися поза суспільним інтересом та втратили можливість впливати на економічні процеси. Папа закликав уряди призначити державні дотації сільськогосподарським підприємствам, спростити системи кредитування для розвитку фермерства, диференціювати оподаткування та встановити державний контроль за цінами на сільськогосподарську продукцію. Останнє відіграло особливу роль в контексті принципу свободи, який так жваво відстоювався Папою Іваном XXIII. Продукція фермерів часто підлягає подальшому обробітку на міських підприємствах харчової промисловості, які викупувають її у селян оптом. Це означає, що основним ринком збуту сільськогосподарської продукції є великі підприємства, які диктують свої ціни. Так, селяни можуть ставати жертвами монополій, єдиним захистом від яких може стати лише державне регулювання цінової політики. Принцип християнської любові повинен керувати продовольчою політикою також і в міжнародному полі. Країни, в якій присутній надлишок продовольства, повинні надавати гуманітарну допомогу голодуючим країнам. Однак ця допомога не повинна нести в собі ознак колонізації.

Папа цікавився економічними питаннями та давав поради католикам-робітникам щодо практичних кроків покращення їхнього соціального і економічного становища. Зокрема Папа радив робітникам купувати акції підприємств, на яких вони працюють. Ці заходи повинні були підвищити відповідальність робітників у розвитку підприємства, які після придбання акцій стануть не лише найнятими працівниками, а співвласниками. Володіння акціями підприємства дозволяє робітникам-акціонерам краще захистити свої права. Вони, володіючи акціями, стають співвласниками підприємства, і приймають участь у керуванні ним. Як в економічному житті християни, на думку Папи повинні бути максимально активними, так і в політичному житті громадянська позиція християн здатна забезпечувати їхню свободу. Диктатура з'являється в більшості там, де надто низька політична позиція. Участь християн у політичному житті повинна забезпечити захист від узурпації влади та реалізації християнських принципів у побудові держави і суспільства.

Тема миру стала провідною лінією в останній енциклопедії Папи Івана XXIII “*Pax in terra*” (“Мир на землі”) [6]. Цю тему Папа регулярно піднімав у проповідях та різноманітних працях. Енциклопедія підсумувала його погляди на проблему миру. Основний зміст документа виразило перше речення енциклопедії “Мир на землі, якого у всі часи прагнуть люди, може бути установлений і зміцнений тільки при повному дотриманні порядку, створеного Богом”. На думку понтифіка, порядок на землі пануватиме тільки тоді, коли в серцях людей па-

нуватиме Божий Закон, який визначає основні права людини: право на життя, на фізичну недоторканність, на основні засоби для існування, на допомогу в під час особливої потреби, на освіту і на особистісне утвердження тощо. Панування Божого Закону звільняє людство від національної зверхності, яка спричинює міжнародні проблеми.

Папа Павло VI продовжив соціальну проблематику римських архієреїв, видавши у 1967 році енцикліку "Populorum Progressio" ("Розвиток народів") [8]. Понтифік сконцентрував свою увагу не на внутрішньо економічних питаннях, а на міжнародній економіці. Понтифікат Павла VI розпочався під час Другого Ватиканського Собору, коли у Рим з'їхалися єпископи з цілого світу і зуміли почути проблеми одні одних. Таке глобальне спілкування, при якому з перших уст лунають розповіді не лише про релігійні, а й про політично-економічні труднощі різних країн і континентів, дозволило Церкві відчувати свою відповідальність за всіх християн, в якій точці світу вони б не перебували. Стрімкий економічний розвиток не тільки загострив розмежування між багатими і бідними громадянами в кожній країні, а й між багатими і бідними країнами. З'явилися країни, які фактично перетворилися в сировинний додаток до багатих країн з розвинутою економікою. З року в рік ця різниця лише загострюється. Папа бачив у цьому величезну проблему нашого часу. Відносини між країнами повинні будуватися на принципах любові, як і відносини між людьми.

Папа Іван-Павло II в 90-ліття першої соціальної енцикліки видав енцикліку "Laborem Exercens" ("Здійснюючи працю") [3]. Основною темою документу стало відношення між людиною як суб'єктом праці і капіталом як її продуктом. Понтифік наголошував на перевазі людини над капіталом та неприпустимості її зведення лише до виробничого ресурсу. Понтифік був запеклим ворогом комуністичної системи. Здійснюючи своє пастирське служіння в соціалістичній Польщі та приймаючи участь у діяльності заснованої в 1980 році Лехом Валенсою Незалежної самоуправної профспілки "Solidarność", він став свідком жавів тоталітаризму. Соціальну тему Папа продовжив в енцикліці "Sollicitudo Rei Socialis" ("Турбота про соціальні речі") [4], в якій понтифік піднімав проблему бідних народів. Своєрідним підсумком досягнень Католицької Церкви у соціальному служінні стала енцикліка "Centesimus Annus" ("Сто років") [2], приурочена сотій річниці Енцикліки "Rerum Novarum".

Серед соціальних енциклік вагоме місце зайняли праця Венедикта XVI 2009 року "Caritas in Veritate" ("Любов у істині") [1], в якій понтифік зображає любов як основний принцип економічного, соціального і політичного розвитку людства.

Підсумовуючи короткий аналіз папських енциклік, присвячених соціальній проблематиці, необхідно відзначити, що римські архієреї в офіційних документах Церкви охоплювали найрізноманітніші аспекти соціального, політичного і економічного життя. Ціллю, яку ставили перед собою понтифіки, була допомога християнам, які опинилися в новій соціальній ситуації, орієнтуватися у ній, зберігаючи основи християнської віри і моралі. Основною темою, яка проходить крізь усі соці-

льні енцикліки, є рівність та любов між усіма суб'єктами соціуму.

Список використаних джерел

1. Benedikt XVI. Caritas in Veritate: Enzyklika über die ganzheitliche Entwicklung des Menschen in der Liebe und in der Wahrheit. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/document/s/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_ge.html.
2. Ioannes Paulus II. Centesimus Annus: Enzyklika zum hundertsten Jahrestag von "Rerum Novarum". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus_ge.html.
3. Ioannes Paulus II. Laborem Exercens: Enzyklika über die Menschliche Arbeit zum neunzigsten Jahrestag der Enzyklika "Rerum Novarum". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091981_laborem-exercens_ge.html.
4. Ioannes Paulus II. Sollicitudo Rei Socialis: Encyclical for the twentieth anniversary of "Populorum Progressio". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis_en.html.
5. Johannes XXIII. Mater et Magistra: Enzyklika über die jüngsten Entwicklungen des gesellschaftlichen Lebens und seine Gestaltung im Licht der christlichen Lehre. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/document/s/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater_ge.html.
6. Johannes XXIII. Pacem in Terris: Enzyklika über den Frieden unter allen Völkern in Wahrheit, Gerechtigkeit, Liebe und Freiheit. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem_ge.html.
7. Leo XIII. Rerum Novarum: Encyclical on Capital and Labor. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum_en.html.
8. Paul VI. Populorum Progressio: Enzyklika über die Entwicklung der Völker. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_26031967_populorum_ge.html.
9. Pius XI. Quadragesimo Anno: Encyclical on Reconstruction of the Social Order. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno_en.html.

References

1. Benedikt XVI. Caritas in Veritate: Enzyklika über die ganzheitliche Entwicklung des Menschen in der Liebe und in der Wahrheit. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/document/s/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_ge.html.
2. Ioannes Paulus II. Centesimus Annus: Enzyklika zum hundertsten Jahrestag von "Rerum Novarum". [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus_ge.html.
3. Ioannes Paulus II. Laborem Exercens: Enzyklika über die Menschliche Arbeit zum neunzigsten Jahrestag der Enzyklika "Rerum Novarum". [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091981_laborem-exercens_ge.html.
4. Ioannes Paulus II. Sollicitudo Rei Socialis: Encyclical for the twentieth anniversary of "Populorum Progressio". [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis_en.html.
5. Johannes XXIII. Mater et Magistra: Enzyklika über die jüngsten Entwicklungen des gesellschaftlichen Lebens und seine Gestaltung im Licht der christlichen Lehre. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater_ge.html.
6. Johannes XXIII. Pacem in Terris: Enzyklika über den Frieden unter allen Völkern in Wahrheit, Gerechtigkeit, Liebe und Freiheit. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem_ge.html.

f_j-xxiii_enc_11041963_pacem_ge.html

7. Leo XIII. *Rerum Novarum: Encyclical on Capital and Labor*. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum_en.html.

8. Paul VI. *Populorum Progressio: Enzyklika über die Entwicklung der Völkern*. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_26031967_populorum_ge.html

9. Pius XI. *Quadragesimo Anno: Encyclical on Reconstruction of the Social Order*. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno_en.html

Shepetyak O.M., candidate of science (Philology), lecturer of the Philosophy Department of the Borys Grinchenko University Kyiv, doctorate of the Skovoroda–Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kiev), o.shepetyak@gmail.com

Social teaching of the Church in the encyclicals of Roman popes

The article contains an analysis of the social teaching of the Catholic Church as described in encyclicals of the popes from Leo XIII to Benedict XVI. The purpose of the article is to show the main topics and ideas that have evolved in the official documents of the Church concerning social, political and economic changes in the life of Europe and world in the 19th and 20th centuries as well as targeting at Christians in it keeping its own faith teaching and moral position. Among the analyzed encyclicals there are nine documents which received a general title “social encyclicals”. The main topic that runs through all of these documents is freedom, equality, justice, and love as the necessary basis for social and political life of Christians. Social encyclical was the reaction of the Catholic Church leaders on many fundamental changes in the life of society and play a special role in the social and philosophical discussions, social ethics and theological understanding of economic issues.

Keywords: encyclical, the social doctrine of the Church, pope, Catholicism.

Шепетько О. М., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Київський університет ім. Бориса Грінченка; докторант, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України (Україна, Київ), o.shepetyak@gmail.com

Социальное учение Церкви в энцикликах римских пап

Статья содержит анализ социального учения Католической Церкви, изложенного в энцикликах римских пап от Лева XIII до Бенедикта XVI. Целью статьи есть показать главные темы и идеи, которые развивались в официальных документах Церкви и относятся к социальным, политическим и экономическим изменениям в жизни Европы и мира в XIX–XX веках, а также ориентирование в ней христиан, сохраняя собственную вероучительную и нравственную позицию. Среди анализированных энциклик присутствуют девять документов, которые получили общее название “социальных энциклик”. Главной темой, которая проходит сквозь все эти документы, есть свобода, равноправие, справедливость и любовь как основы, на которых должно зиждиться социально-политическая жизнь христиан. Социальные энциклики стали реакцией поведырей Католической Церкви на многие коренные изменения в жизни социума и играют особенную роль в социально-философской дискуссии, общественной этике и богословском осмыслении экономических проблем.

Ключевые слова: энциклика, социальная доктрина, Церковь, папа, католицизм.

* * *

УДК 130.2:141.2:003.62

Філіппов В. Л.

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Луганська державна академія культури і мистецтв (Україна, Луганськ), lgiki_nauka@mail.ru

ХУДОЖНЯ КАРТИНА СВІТУ ЯК СИМВОЛІЧНЕ ПОЛЕ КУЛЬТУРИ

Розглянуто картину світу як багатовимірне й поліструктурне утворення, у якому постійно відтворюються й функціонують певні смислові цінності. Автор підкреслює, що в різних типах картини світу (повсякденній, філософській, науковій, релігійній тощо) з необхідністю функціонують естетичні координати. Особливу увагу автор приділяє художній картині світу як специфічній реальності, де складаються й функціонують естетичні та художні структури. Вона являє собою в першу чергу діалог між авторами, образами й символами культури як у синхронічному, так і в діахронічному плані.

Ключові слова: картина світу, художня картина світу, цінності, діалог, образ, символ, художній твір.

Картина світу як багатовимірне й поліструктурне утворення, безсумнівно, має прямий зв'язок з аксіологічним виміром культури. Іншими словами, у картині світу постійно відтворюються й функціонують певні смислові цінності. При цьому саме ціннісний аспект слугує можливістю зорієнтуватися в складному світі соціуму. Але звідси походить також і те, що сам цей ціннісний аспект є не що інше, як естетичний вимір картини світу. Картина світу постійно взаємодіє з аксіологічними сутностями або ж естетичними цінностями, вона сама має власний естетизис, завдяки якому виникає та відбувається людська діяльність, виникає мотивація й орієнтація у світі, а також відбувається комунікація з іншими носіями смисло-цінностей культури.

В естетичне поле картини світу включаються багато явищ: традиція, етнічні основи, повір'я, легенди, сприйняття природи, сприйняття краси як таке, тобто все це є полем естетичного і з картини світу не може бути виключено. Цікаво відмітити в цьому зв'язку, що в різних типах картини світу, наприклад, не тільки в повсякденній, але і у філософській, науковій, релігійній, з необхідністю функціонують естетичні координати. Так, наприклад, говорять “красива побудова” в математиці, “витончена” логіка доказу, “глибоке” розмірковування, якщо, наприклад, мова йде про філософський концепт і так далі, і так далі. Тобто в будь-якій картині світу, яка відтворюється тими або тими засобами від строгої математичної логіки до філософського дискурсу з необхідністю, ураховується сам стиль викладу, логіка проходження глибин, а також цілісність конструкції, що володіє внутрішньою гармонією в тому випадку, якщо ця конструкція дійсно логічна, цілісна й доказова. Тобто естетичне наявне у всіх типах картини світу і авжеж зовсім необхідно фігурує у звичайній картині світу, про яку власне і йде мова. Цілоком в сучасному стилі про це пише М. Веллер: “Цінність вази не в тому, що квітку увіткнути можна – вона і в пляшці постоїть – а в її формі, розмалюванні, якості фарфору, клеймі майстра і таке інше. Молитися можна і в шалаші, але будемо Кельнський собор” [2, с. 271].

Ясно, що традиційні цінності, які фігурують у повсякденній картині світу, являють собою тільки одну з іпостасей естетичного в ній. Сама ця естетична іпостась природно розвивається, рухається й еволюціонує залежно від того, з якою цивілізаційною стадією в даному випадку ми маємо справу. Так, наприклад, коли в більш консервативних цивілізаціях провідними естетичними основами були почуття гармонії, міри, пропорції, еври-тмії тощо, то за мірою розвитку прогресу згадані категорії здвигаються в бік більш практично відчутних, таких як, наприклад, комфорт, дизайнерська довершеність тощо. Тут слід урахувати також і те, що сам цей зсув та еволюція звичних традиційних естетичних категорій у бік практичної естетики має й інше значення. Річ тепер набуває самоцінності, вона не тільки функціонально необхідна, і в цьому її сенс, вона також може бути безпредметно прикладна тільки тому, що вона естетично прикрашає середовище. Не випадково сучасне виробництво й уся величезна індустрія збуту та споживання передбачає в першу чергу зовнішній вигляд цієї речі, але також і не тільки зовнішній вигляд, а й її брендовість. Брендність не в сенсі конкретного виробника, який володіє високим авторитетом у світі споживання,